

**POLSKIE TOWARZYSTWO TURYSTYCZNO-KRAJOZNAWCZE
ODDZIAŁ STOŁECZNY IM. ALEKSANDRA JANOWSKIEGO**

BIWAK

**BIULETYN KLUBU PRZODOWNIKÓW TURYSTYKI PIESZEJ
IM. ANIELI MICHAŁSKIEJ**

NR 32

WYDANIE SPECJALNE

SIERPIEŃ 2024

**OSIEMDZIESIĄTA ROCZNICA POWSTANIA
WARSZAWSKIEGO 1944-2024**

BIWAK

BIULETYN KLUBU PRZODOWNIKÓW TURYSTYKI PIESZEJ PTTK
IM. ANIELI MICHAŁSKIEJ

NR 32 SIERPIEŃ 2024

**WYDANIE SPECJALNE W OSIEMDZIESIĄTĄ ROCZNICĘ
POWSTANIA WARSZAWSKIEGO 1944-2024**

Pamiętamy ich – Byli wśród nas

Włodzimierz Majdewicz

58. Rajd „Po kamienistej drodze” do Pęcic

Daniel Wolborski

Wiceprezes Klubu PTTK „Varsovia”

Zwieńczenie 58. Rajdu „Po kamienistej drodze” do Pęcic

Daniel Wolborski

Wiceprezes Klubu PTTK „Varsovia”

Szlakiem bojowym kapitana harcmistrza

Stefana Jaronia Kowalskiego w Powstaniu Warszawskim

Jan Piwnik, Daniel Wolborski

Szuflada Kolekcjonera

Redakcja

Redakcja Krzysztof Zarański, Daniel Wolborski

Okładka i opracowanie graficzne Włodzimierz Majdewicz

PAMIĘTAMY ICH – BYLI WŚRÓD NAS

W osiemdziesiątą rocznicę Powstania Warszawskiego chciałbym wspomnieć imiona, nazwiska pewnej grupy naszych starszych Kolegów, członków i działaczy Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego. Grupa ta, to kombatanci-uczestnicy Powstania Warszawskiego 1944 r. Po wojnie część obecnych w kraju uczestników Powstania Warszawskiego starała się kontynuować rozpoczętą przed wojną przynależność lub działalność w Polskim Towarzystwie Tatrzańskim (PTT) lub w Polskim Towarzystwie Krajoznawczym (PTK). Inni wstępowali do Towarzystwa, by realizować swoje zainteresowania krajoznawstwem i różnymi formami turystyki, składając legitymacje członkowskie w Oddziałach PTTK na terenie Warszawy. Część z nich to powstańcy, którzy po wojnie działali w ZHP, wielu z nich było w czasie okupacji niemieckiej członkami „Szarych Szeregów”. Gdy w 1950 r. władze PRL doprowadziły do likwidacji harcerstwa¹, wielu instruktorów i członków ZHP podjęło działalność społeczną w Polskim Towarzystwie Turystyczno-Krajoznawczym. Znaczna liczba byłych powstańców zaangażowała się w działalność organizacyjną, zdobywając uprawnienia przewodników turystyki kwalifikowanej, instruktorów i przewodników turystycznych. W drodze wyborów zostawali członkami władz Towarzystwa na różnych szczeblach organizacyjnych. Angażowali się w działalność całym sercem, wykazując w pracy społecznej aktywność i inwencję, bywali wzorami dla pokoleń młodszych działaczy PTTK. Wielu z nich zapisało się trwale w historii PTTK. Dla większości jednak członkostwo w PTTK stwarzało okazję do uprawiania różnorodnych dyscyplin turystyki i realizacji zamiłowań krajoznawczych. Kilkunastu z nich miałem okazję poznać osobiście, nawiązywały się przyjaźnie, przez wiele lat współpracowaliśmy przy organizacji rajdów, zlotów i wycieczek pieszych oraz górskich w Oddziale Stołecznym PTTK im. Aleksandra Janowskiego, najstarszej komórce organizacyjnej PTTK w stolicy. Znałem również wielu tych, którzy działali w innych warszawskich Oddziałach PTTK.

Uczestnikom Powstania Warszawskiego za wybitne czyny męstwa nadawano trzy rodzaje odznaczeń bojowych: Krzyż Orderu Wojennego Virtuti Militari, Krzyż Walecznych oraz Krzyż Zasługi z Mieczami². Trzydzieści siedem lat po Powstaniu Warszawskim 1944, w dniu 3 lipca 1981 r., ustanowiono Warszawski Krzyż Powstańczy – pamiątkowe odznaczenie państwowe ustanowione ustawą z dnia 3 lipca 1981 r. (Dziennik Ustaw z roku 1981 nr 18, poz. 85), jako wyraz hołdu dla uczestników Powstania Warszawskiego w 1944 r. Odznaczenie to było nadawane osobom, które brały czynny udział w Powstaniu Warszawskim, a w szczególności: żołnierzom formacji biorących udział w walce

¹ W dniu 15 maja 1950 r. władze PRL rozwiązały ZHP. Zakazano noszenia lilijki i Krzyża Harcerskiego. Drużynom odbierano sztandary, proporce i pomieszczenia. Wielu instruktorów aresztowano i poddano brutalnym przesłuchaniom.

² Wizerunki Krzyża Orderu Wojennego Virtuti Militari, Krzyża Walecznych, Krzyża Zasługi z Mieczami oraz Warszawskiego Krzyża Powstańczego zdobią okładkę naszego specjalnego wydania Biuletynu „Biwak”.

powstańczej, członkom Wojskowej Służby Kobiet, powstańczej służby zdrowia, prasy i informacji powstańczej oraz pozostałych służb pomocniczych. Według danych Biura Odznaczeń Państwowych Kancelarii Rady Państwa oraz Biura Odznaczeń Kancelarii Prezydenta RP, nadano łącznie 24 691 Warszawskich Krzyży Powstańczych. Ustawą z 16 października 1992 r. nadawanie medalu uznano za zakończone z dniem 8 maja 1999 r.

Dwudziestu weteranów Powstania Warszawskiego, po latach szczególnie aktywnej działalności i wymiernych zasług w popularyzacji rozmaitych form turystyki i krajoznawstwa, uhonorowanych zostało godnością Członków Honorowych PTTK.

W miarę upływu czasu Koledzy ci odchodzili na wieczną wędrówkę. Dziś, gdy piszę te słowa w 80. rocznicę wybuchu Powstania Warszawskiego 1944 r., żadnego ze znanych mi osobiście uczestników tego patriotycznego zrywu nie ma już wśród nas.

Niepelna lista uczestników Powstania Warszawskiego 1944 r. będących członkami i działaczami Struktur PTTK na terenie Warszawy

Łącznik „Kopernik” Jerzy Antepowicz (1929-2015) – Śródmieście
Kapral podchorąży „Bor” Jakub Bajurski (1903-1984) – Zgrupowanie „Żyrafa”
Łączniczka „Wala” Walentyna Bazylewicz-Słonecka (1928-2023) – Pułk „Baszta”
Sanitariuszka Janina Borowska-Szczęśna „Jeanette” (1923-2010) – Batalion „Parasol”
Starszy strzelec „Biel” Zygmunt Borkowski (1922-2018) – Zgrupowanie „Żubr”
Starszy strzelec „Dąb” Tadeusz Blejarski (1926 -2010) – Pułk „Baszta”
Major „Szczerbiec” Józef Boguszewski (1901-1986) – Śródmieście
Kapral podchorąży „Bor”, „Julek” Jakub Bajurski (1903-1984) –Zgrupowanie „Żywiciel”
Strzelec Włodzimierz Bławdziewicz (1926-2018) – Grupa Kampinos
Porucznik rezerwy „Brzoza” Henryk Celmer (1909-1986) – Pułk „Garłuch”
Harcmistrz Jadwiga Czajka (1923-2008) – Praga
Podporucznik „Bimber” Henryk Czarnik (1908-1956) – Mokotów
Podporucznik „Henryk” Jerzy Dargiel (1917-1973) –Batalion „Parasol”
Podchorąży „Rawa” Witold Goszczyński (1921-1992)
Szeregach strzelec „Nowotny” Ryszard Gręda (1928-2014) – Grupa „Krybar”
Porucznik „Grzymała” Bohdan Grzymała-Siedlecki (1919-1998) –Śródmieście
Strzelec „Gruby”, „Gubernator” Tadeusz Grodecki (1922 -1978) – Batalion „Chrobry II”
Plutonowy podchorąży „Holdek” Tadeusz Derlicki (1924-1988) – Zgrupowanie „Sienkiewicz”
Kapral podchorąży „Wołłowicz” Jerzy Dudyński (1923 -2012) – Batalion „Parasol”
Łączniczka „Nike” Maria Echaust -Twarowska (1921-2012) – Batalion „Iwo”
Porucznik Stanisław Gabryszewski „Ballo” (1905 -2014) – III Obwód „Waligóra”
Sierżant „Krystyna”, „Kalina” Krystyna Gejsztowt (1922 -1978) – Śródmieście
Plutonowy podchorąży „Góra” Tadeusz Gurbiel (1908 -1993) – Batalion „Gustaw”
Podporucznik „Teresa” Izabela Horodecka (1908 -2010) – Batalion „Pięść”
Porucznik / kapitan Stefan Kowalski „Jaroń” (1915-1979) – Zgrupowanie „Leśnik”
Strzelec „Lech” Zbigniew Justowski (1928-1992) – Pułk „Baszta”
Kapitan „Rawicz” Tadeusz Kisiel (1915-1996) – Grupa „Krybar”
Starsza sanitariuszka Aniela Klasowa-Michalska (1908-1982) – Szpital Śródmieście
Łącznik „Duży Jędrak” Andrzej Korgol (1932-2004) – Śródmieście

Łączniczka „Jędrzejewska” Hanna Kruszevska-Malewicz (1922-2018) – Batalion „Golski”
Strzelec „Bohun” Andrzej Kunc (1921-1986) – Batalion „Gustaw”
Podporucznik „Urszula” Janina Kulesza-Kurowska (1919 -2014) – Oddział VI BiP
Łączniczka „Iza” Krystyna Lewandowska (1919-2011) – KB „Sokół”
Strzelec „Grey” Stanisław Lewiński (1926 -2020) – Pułk „Baszta”
Kapral podchorąży „Iwański” Jan Magdziak (1921-2007) – Batalion „Kiliński”
Strzelec Zygmunt Malinowski „Zyma”, „Zyg” (1927-2000) – Batalion „Zaręba –Piorun”.
Podporucznik „Bohun” Jan Martynkin (1907-1982) – I Obwód „Radwan”
Kapitan „Lech”, „Hanek” Edmund Mieroszewicz (1898-1987) – I Obwód „Radwan”
Strzelec „Migurski” Zdzisław Migurski (1925-2001) – KB „Sokół”
Strzelec „Bystry” Wojciech Militz (1926-2018) –Pułk „Baszta”
Starszy strzelec „Mat” Czesław Mrowiec (1925-2009) – Batalion „Kryska”
Podporucznik „Jakub” Jerzy Mycke (1907-1972) – KG AK, Oddział Osłony WZW
Podporucznik „Konar” Stanisław Olszewski (1920-1995) – Zgrupowanie „Żyrafa”
Sierżant podchorąży „Mieczynski” Mieczysław Podolski (1906-1986) – „Żywiciel”
Łączniczka „Basia” Barbara Karolina Prandecka (1923-2009) – KG AK
Podporucznik „Rymwid” Jerzy Przeździecki (1914-2004) – Batalion „Ruczaj”
Sierżant podchorąży „Naj” Jan Pupysz (1912-1990) – Grupa „Krybar”
Łączniczka „Dora” Danuta Rogalczyk-Martusewicz (1926-2013) – Zgrupowane „Żywiciel”
Łączniczka „Hala” Anna Teresa Rozwadowska (1932-2014) – Śródmieście
Łącznik „Lew” Krzysztof Rutkowski (1928-2017) – Kampinos
Strzelec „Tarzan” Jan Rybak (1929) – Praga, Grupa „Groźnego” Polskiej Armii Ludowej
Plutonowy podchorąży „Gienek” Eugeniusz Rybałko (1926 -2007) – POS AK „Jerzyki”
Podporucznik „Kogut” Roman Seidler (1898-1958) – Batalion „Odwet”
Sanitariuszka „Strączek” Maria Siekielska (1918-1998) –Zgrupowanie „Kryska”
Porucznik „Rafał” Zygmunt Skowron (1908-1968) – Praga
Peżetka „Magdalena” Maria Skuratowicz (1915-1994) – Batalion „Kiliński”
Adam Bratysław Słomczyński „Kiliński” (1903-1980) – Batalion „Chrobry I”
Podporucznik „Rawa” Stefan Sosnowski (1922-1994) – 7 pułk piechoty „Garłuch”
Sierżant podchorąży „Leos” Leon Stolarski (1913-1988) –Zgrupowanie „Radosław”
Strzelec „Łoś”, „Stefan” Janusz Szczęsny (1920-2000) – VII Obwód „Obroża”
Starszy strzelec z cenzusem „Bolesta” Jacek Szomański (1922-1992) –Batalion „Ruczaj”
Kapral podchorąży „Ochocki” Władysław Szubzda (1907-1983) – Batalion „Kiliński”
Łączniczka „Irena” Zenobia Szymańska -Gąstoł (1924-2016) – Batalion „Bończa”
Dyplomowana pielęgniarka „Stara” Barbara Warda (1912 -2003) – III Obwód „Waligóra”
Podporucznik „ Antoni Marski” Jerzy Kazimierz Wilgat (1918-2007) – Zgrupowanie „Bartkiewicz”
Łączniczka „Ziutka” Maria Wójcik (1930-2006) – II Obwód „Żywiciel”
Starszy sierżant „Miłka” Barbara Zadróżna-Popielawska (1925-1996) –Batalion „Kiliński”
Sierżant podchorąży „ Zaremba” Kazimierz Zapałowski (1912-2004) – Zgrupowanie „Kryska”
Więcej informacji o udziale w Powstaniu i działalności w PTTK wymienionych osób zawierają artykuły opublikowane w dwóch częściach na łamach „Studiów i materiałów z dziejów krajoznawstwa polskiego”³.

³ Włodzimierz Majdewicz, *Kombatanci-uczestnicy Powstania Warszawskiego 1944 roku w strukturach PTTK*, [w:] „Studia i materiały z dziejów krajoznawstwa polskiego”, Tom IX, Warszawa 2015, s. 159-224 oraz Tom XII, Warszawa 2020, s. 123-168.

Daniel Wolborski
Komandor 58. Rajdu „Po kamienistej drodze”
Klub PTTK „Varsovia”

Fot. Paweł Jasiun

58. Rajd „Po kamienistej drodze” „By pamiętać, że ich śmierć nie poszła na marne”

28 lipca 2024 r. odbył się 58. Rajd „Po kamienistej drodze”, organizowany dla upamiętnienia śmierci 91 żołnierzy Armii Krajowej z Ochoty oraz z VI Rejonu „Helenów” (Pruszków, Piastów), poległych i zamordowanych w dniu 2 sierpnia 1944 r. w Pęcicach. Impreza trwa nieprzerwanie od 1967 r. i jest jedną z form uczczenia rocznicy Powstania Warszawskiego. Uroczystość jest od wielu lat organizowana przez Klub PTTK „Varsovia” pod patronatem Stefana Jaronia-Kowalskiego, Oddział Stołeczny PTTK im. Aleksandra Janowskiego, władze Gminy Michałowice we współpracy ze środowiskiem kombatanów z Ochoty.

Jak w latach ubiegłych, także i tym razem przed pęcickim Pomnikiem-Mauzoleum zgromadziło się około 200 osób, którym pamięć o „Orlętach Pęcickich” leży na sercu. Wśród przybyłych gości znaleźli się przedstawiciele rodzin poległych i pomordowanych w bitwie pod Pęcicami (krewni Zbigniewa Arendarczyka ps. „Zajaczek”, Zbigniewa Chrzanowskiego ps. „Wilk”, Jana Konowrockiego ps. „Balbina”, Antoniego Ważyńskiego ps. „Stefan”), Powstańcy Warszawscy (Stefan Pastewka ps. „Jurek” – żołnierz IV Obwodu Ochota AK, Bogdan Bartnikowski ps. „Mały” – żołnierz IV Obwodu Ochota AK, Zbigniew Daab ps. „Kapiszon” – żołnierz IV Obwodu Ochota AK, Jan Witkowski ps. „Jaś” – żołnierz I Obwodu AK „Radwan”).

Cieszyła liczna obecność członków PTTK: Zarząd Oddziału Stołecznego PTTK im. Aleksandra Janowskiego w osobach Prezesa Arkadiusza Białasa i Członków Alicji Świątek oraz Anny Ostasz, ponadto Oddział PTTK Warka na czele z Prezes Marzeną Jankowską, Mokotowski Klub Turystyczno-Krajoznawczy im. Krystyny Kraheleskiej, któremu przewodził Wiceprezes Józef Gajewski.

Klub „Varsovia” miał dwa „stoiska” – główne (kol. Włodzimierz Majdewicz, kol. Jan Piwnik, kol. Jerzy Pamrów, kol. Ewa Woroszyło, kol. Szymon Pamrów i Aleksander Pamrów, kol. Stanisław Piwnik) oraz Młodzieżowej Sekcji (kol. Maksymilian i Wojciech Warmuzowie, kol. Jakub Michna, kol. Oskar Leszczyński).

Fot. Daniel Wolborski

Uczestnicy uroczystości na początku wysłuchali pieśni powstańczych, m. in. „Warszawskich dzieci”, „Marszu Mokotowa”, „Sanitariuszki Małgorzatki”, czy na specjalne życzenie obecnych na uroczystości Powstańców „Pałacyku Michła”, w wykonaniu zespołu kameralnego filharmoników łódzkich „No-Net” i zespołu wokalnego „Arte positiva”.

Fot. Daniel Wolborski

Następnie odbyła się msza polowa, którą celebrował ks. Marek Bednarek z parafii pw. Świętego Krzyża w Warszawie. W swoim kazaniu wskazał, że „Orlęta Pęcickie” były zdeterminowane, aby bronić najważniejszych dla nich wartości. Albowiem nie ma większej miłości, gdy ktoś oddaje życie za przyjaciół i Ojczyznę. Jak podkreślił celebrans, jesteśmy po to, aby o nich pamiętać i budować lepszą przyszłość dla kolejnych pokoleń. Na koniec Mszy św. zebrani odśpiewali pieśń „Boże, coś Polskę”.

Fot. Daniel Wolborski

Obecni na 58. Rajdzie „Po kamienistej drodze” weszli w ostatnią część obchodów rajdowych, a był nią uroczysty Apel Poległych. Prowadzony, jak co roku, przez płk. rezerwy Lecha Pietrzaka. Najpierw nastąpiło wejście Kompanii Reprezentacyjnej Wojska Polskiego Dowództwa Garnizonu Warszawa (dowódcą był ppor. Marcin Rułka) wraz z orkiestrą oraz pocztami sztandarowymi, na czele z żołnierzami 1. Warszawskiej Brygady Pancernej im. Tadeusza Kościuszki niosącymi sztandar IV Obwodu AK Ochota oraz poczem sztandarowym Oddziału Stołecznego PTTK (w jego skład weszli drużynowi z 32. Mazowieckiej Drużyny Harcerskiej „Akwilon” z Komorowa – Przemysław Skrzyński i Mikołaj Ślepokura). Po czym odśpiewano „Mazurka Dąbrowskiego”.

Fot. Daniel Wolborski

Dalej miały miejsce przemówienia. Głos zabrał także Członek Honorowy PTTK, kol. Włodzimierz Majdewicz. Przypomniął historię Rajdów „Po kamienistej drodze” oraz dwie ważne dla obchodów postacie: Krystynę Serwaczak – wieloletniego Prezesa Klubu PTTK „Varsovia”, współtwórczynię Rajdu „Po kamienistej drodze” i Kapitana Harcmistrza Stefana Jaronia Kowalskiego – członka Szarych Szeregów, żołnierza Armii Krajowej, Powstańca Warszawskiego i uczestnika Rajdów do Pęcic oraz patrona Klubu „Varsovia”. Szef Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych wyróżnił Klub PTTK „Varsovia” Medalem „Pro Patria”, w uznaniu szczególnych zasług w kultywowaniu pamięci o walce o niepodległość Rzeczypospolitej Polskiej. Medal z rąk Małgorzaty Pacheckiej – Wójta Gminy Michałowice i Adriana Ejssymonta – Starosty Powiatu Pruszkowskiego odebrali: Jan Piwnik oraz Daniel Wolborski – Prezes i Wiceprezes Klubu. Tradycją rajdową stało się wręczanie medali „Orzeł Pęcicki”. Są one przyznawane za kultywowanie w społeczeństwie, a szczególnie wśród młodzieży, pamięci o bitwie pęcickiej i Powstaniu Warszawskim. Ceremonii wręczenia medali dokonali członkowie kapituły: Małgorzata Pachecka, Władysława Marcinkiewicz – Przewodnicząca Środowiska Żołnierzy IV Obwodu Ochota AK, Jerzy Pamrów – wieloletni Prezes Klubu PTTK „Varsovia”. Nagrodzeni to: Marzena Jankowska – Prezes Oddziału PTTK Warka (medal zaległy), Włodzimierz Majdewicz, Jan Piwnik, Szymon Pamrów – Członek Klubu PTTK „Varsovia”, Grzegorz Wysocki – były Zastępca Burmistrza Dzielnicy Warszawa-Ochota, Piastowskie Archiwum Miejskie (medal odebrał Dyrektor Daniel Dalecki). To nie był koniec odznaczeń. Zarządu Oddziału Stołecznego Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego im. Aleksandra Janowskiego, za zasługi na rzecz Oddziału (aktywne uczestnictwo w organizacji Rajdu „Po kamienistej drodze”), nadał Odznakę Honorową PTTK członkom Młodzieżowej Sekcji Klubu PTTK „Varsovia”: Jakubowi Michnie, Maksymilianowi Warmuzowi i Wojciechowi Warmuzowi. Odznaki wręczyli: Włodzimierz Majdewicz i Jan Piwnik. Wszystkim nagrodzonym gratulujemy!

Fot. Daniel Wolborski

Fot. Daniel Wolborski

Najważniejszym elementem tej części uroczystości było odczytanie Apelu Poległych przygotowanego przez organizatorów imprezy we współpracy z Ministerstwem Obrony Narodowej. Przed złożeniem kwiatów nastąpiło zapalenie i złożenie Znicza Pamięci. Dokonali tego ppłk Stefan Pastewka, Maksymilian Warmuz (Młodzieżowa Sekcja Klubu PTTK „Varsovia”) i Julia Kopcińska (Młodzieżowa Drużyna Ochotniczej Straży Pożarnej z Nowej Wsi).

Fot. Daniel Wolborski

Fot. Daniel Wolborski

Po wysłuchaniu wiązanki pieśni powstańczych uczestnicy Rajdu Pęcickiego mieli możliwość skosztowania, jak zwykle znakomicie przyrządzonej grochówki strażackiej. Niech podsumowaniem tegorocznych obchodów 80. rocznicy bitwy pęcickiej 2 sierpnia 1944 r., będą słowa wiersza uczestnika bitwy, Tadeusza Zielińskiego ps. „Czarny”, które najbardziej wyrażają postawę powstańcza: *Orle Białe, w moim ręku, w mojej piersi, w moim sercu, gniazdo uwileś.*

Do zobaczenia za rok!

Daniel Wolborski
Wiceprezes Klubu PTTK „Varsovia”

Zwieńczenie 58. Rajdu „Po kamienistej drodze” do Pęcic

30 lipca 2024 r., w ramach obchodów 80. rocznicy bitwy pod Pęcicami, zostały złożone wieńce i znicze na grobach uczestników boju pęcickiego oraz osób kultywujących pamięć o tym wydarzeniu. Był to piąty taki objazd zrealizowany dzięki współpracy Klubu PTTK „Varsovia” i Gminy Michałowice. W skład delegacji weszli: Andrzej Jurewicz – pracownik Referatu Kultury i Promocji Gminy Michałowice, Prezes Klubu PTTK „Varsovia” – Jan Piwnik, Wiceprezes Klubu PTTK „Varsovia” – Daniel Wolborski oraz członkowie Młodzieżowej Sekcji Klubu „Varsovia”: Maksymilian Warmuz i Wojciech Warmuz.

W składzie delegacji znalazło się również dwóch harcerzy z 32. Mazowieckiej Drużyny Harcerzy „Akwilon” z Komorowa: Przemysław Skrzyński i Mikołaj Ślepokura. Delegacja odwiedziła i złożyła wieńce w następujących miejscach:

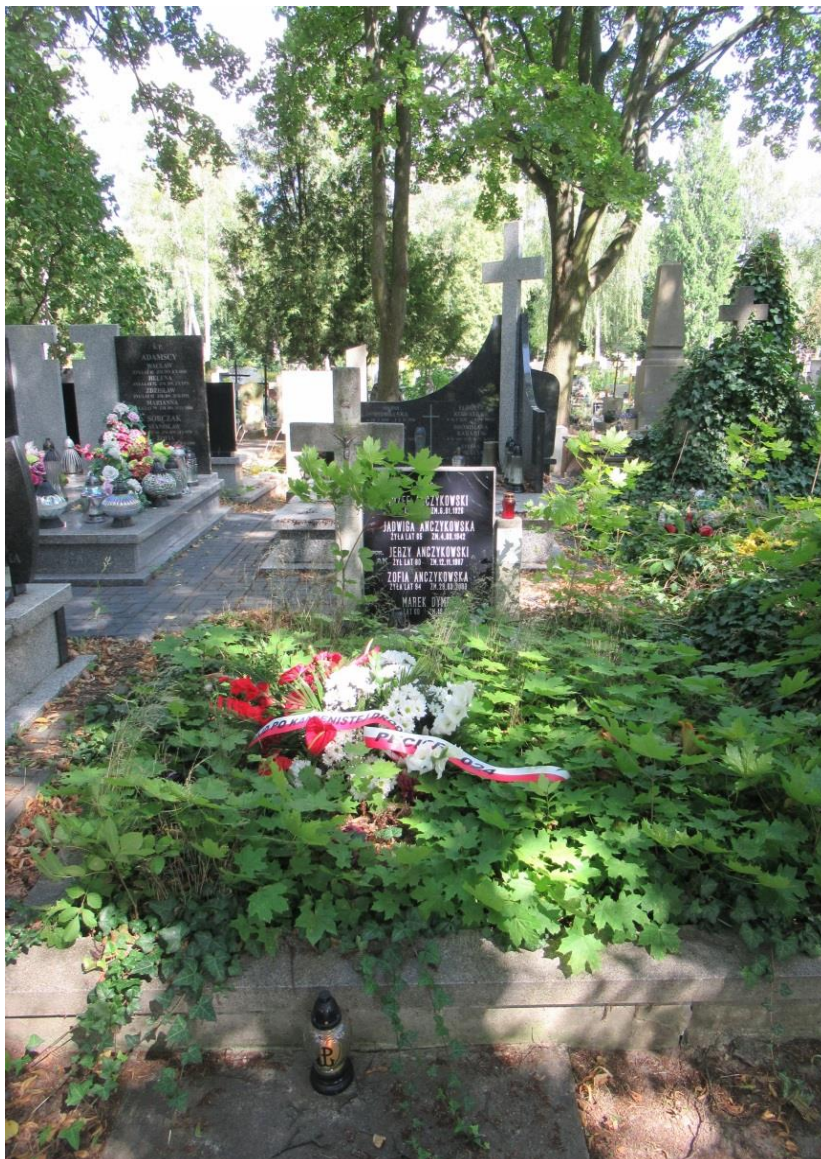
Cmentarz w Pruszkowie przy ulicy Komorowskiej

Jerzy Anczykowski
Fot. zbiory Daniela Wolborskiego

Jerzy Anczykowski ps. „Hańcza” (1906-1987) – mieszkaniec Pruszkowa, harcerz drużyny harcerskiej Aleksandra Kamińskiego. Służbę wojskową odbył w Szkole Podchorążych Artylerii we Włodzimierzu Wołyńskim (uzyskał stopień porucznika). Od listopada roku 1939 w konspiracji – Związek Odbudowy Rzeczypospolitej w Pruszkowie, później Związek Walki Zbrojnej w Ursusie. Od 1943 r. dowódca plutonu 1744 w VI Rejonie „Helenów”. Udając się na koncentrację do Lasów Sękocińskich, trafił wraz ze swym plutonem 2 sierpnia 1944 r. na końcową fazę starcia oddziałów powstańczych z Ochoty z Niemcami w rejonie Pęcic. Po krótkiej potyczce, będąc pod ostrzałem niemieckich ckm-ów, które znajdowały się na cmentarzu z okresu I wojny światowej, por. „Hańcza” wyprowadził swój oddział okrążając groblami stawy rybne w Pęcicach. Po dotarciu do Lasów Sękocińskich meldował przybycie 70% początkowego stanu plutonu.

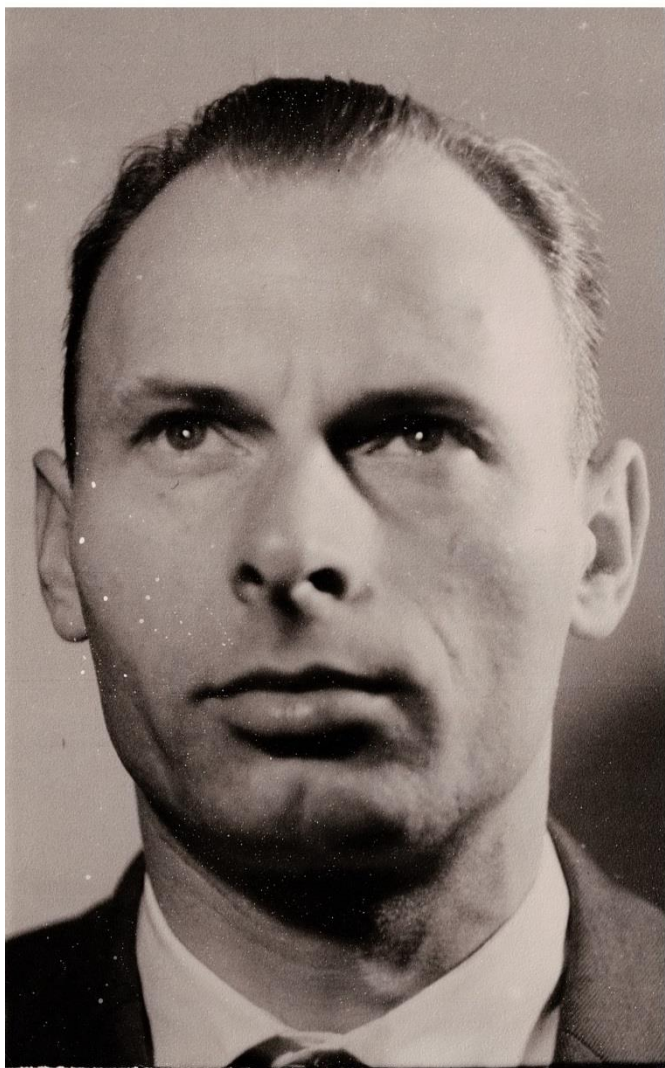
W 1945 r. aresztowany przez NKWD i wywieziony na Ural. Wrócił do kraju w 1947 r. Pracował w firmach budowlanych oraz Ministerstwie Budownictwa i Materiałów Budowlanych. Odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Warszawskim Krzyżem Powstańczym, Krzyżem Armii Krajowej.

Grób Jerzego Anczykowskiego
Fot. Daniel Wolborski

Cmentarz Komunalny Południowy w Antoninowie

Andrzej Jarzębowski ps. „Buk” (1927-2015) – mieszkaniec Pęcic, od 1943 r. członek III drużyny plutonu 1718 w VI Rejonie „Helenów”. Plutonem dowodził Stefan „Jaroń” Kowalski, patron Klubu „Varsovia”. Członkowie III drużyny plutonu 1718, zwanej pęcicką, po nieudanej koncentracji w Pruszkowie 1 sierpnia 1944 r., powrócili do Pęcic na ranem w dniu następnym i trafili na bitwę Powstańców z IV Obwodu AK „Ochota” (dowodził nimi ppłk Mieczysław Sokołowski ps. „Grzymała”) z wojskami niemieckimi. Przyłączyli się do atakujących dwór pęcicki i próbowali walczyć z Niemcami. Jednak brak amunicji zmusił ich do wycofania się pod silnym ogniem z broni maszynowej. Dobrze znający teren pęcickcy harcerze wiedzieli, którędy można wyprowadzić bezpiecznie grupę warszawską. Poprowadzili ją wzdłuż rzeki Utraty. Zasłonięci wysokim brzegiem i zaroślami, szczęśliwie doszli do Lasu Chlebowskiego.

Andrzej Jarzębowski (z lewej strony) i jego grób
Fot. zbiory Daniela Wolborskiego

Cmentarz Bródnowski w Warszawie

Włodzimierz Paszkiewicz ps. „Stasiek” (1927-2017) – IV Obwód „Grzymała” (Ochota) Warszawskiego Okręgu Armii Krajowej – 1. Rejon – strzelec w plutonie 400. Szlak bojowy: Ochota-Pęcice. Uczestnik Rajdów „Po kamienistej drodze”.

Autor wiersza „**PAMIĘCI POLEGLYCH 2 SIERPNIĄ 44-go**”, którego fragmenty znajdują się poniżej:

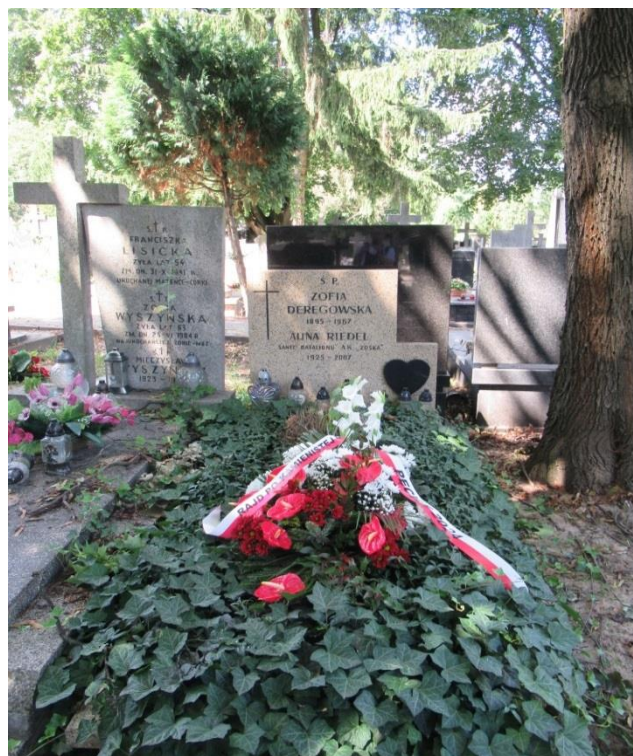
Nad Pęcicami dzień, jak wtedy, świeży,
Schyl głowę przed pomnikiem starym,
Tu, ponad setka w prochu leży
Chłopców i dziewcząt, tych z Szeregów Szarych.

W piosenkach tylko tak bywało,
Że drugie serce miał w plecaku –
Więc ponad stu tutaj zostało,
W sierpniowy ranek, po ataku...

Włodzimierz Paszkiewicz (z lewej strony) i delegacja Rajdu „Po kamienistej drodze”
przed jego grobem

Fot. zbiory Daniela Wolborskiego

Alina Deręgowska (Riedel) i jej grób
Fot. zbiory Daniela Wolborskiego

Alina Deręgowska (Riedel) ps. „Alka” (1925-2007) – IV Obwód „Grzymała” (Ochota) Warszawskiego Okręgu Armii Krajowej – 2. Rejon – łączniczka, sanitariuszka w 438. plutonie (harcerski) osłony Sztabu Komendy Obwodu (2. pluton 3. Kompanii Batalionu „Zośka”) – dowódca plut. pchor. „Bogusław” (Iwo Rygiel). Szlak bojowy: Ochota-Pęcice-Lasy Chojnowskie. Brała udział w walkach pod Pęcicami (rana w ucho i palec) oraz w podejmowaniu zrzutów w Lasach Chojnowskich. Po wojnie ukończyła Uniwersytecką Szkołę Pielęgniarską w Krakowie. Pracowała w zawodzie w Zalesiu i Piasecznie. Przez wiele lat była przełożoną pielęgniarek w szpitalu przy ul. Litewskiej w Warszawie.

Cmentarz „Stare Powązki” w Warszawie

Wojciech Cygański ps. „Wojtek” (1929-2023) – I Obwód „Radwan” (Śródmieście) Warszawskiego Okręgu Armii Krajowej – Zgrupowanie „Bartkiewicz” – 4. Kompania – starszy strzelec w I plutonie „Podkowa”. Dowódcą 4. Kompanii był kapitan „Żmudzin” (Bolesław Kontrym). Wojciech Cygański brał udział w zdobyciu budynku PAST-y przy ul. Zielnej. Nosił meldunki na rozkaz dowódcy. Wielokrotny uczestnik Rajdu „Po kamienistej drodze” i Szkolnego Rajdu Pęcickiego.

Delegacja Rajdu „Po kamienistej drodze”
przed grobem Wojciecha Cygańskiego
Fot. Daniel Wolborski

Delegacja Rajdu „Po kamienistej drodze”
przed grobem Waldemara Melentowicza
Fot. Daniel Wolborski

Waldemar Melentowicz ps. „Kupść” (1927-2014) – IV Obwód „Grzymała” (Ochota) Warszawskiego Okręgu Armii Krajowej – 1. Rejon – 3. Kompania – strzelec w plutonie 426. Szlak bojowy: Ochota-Pęcice-Komorów.

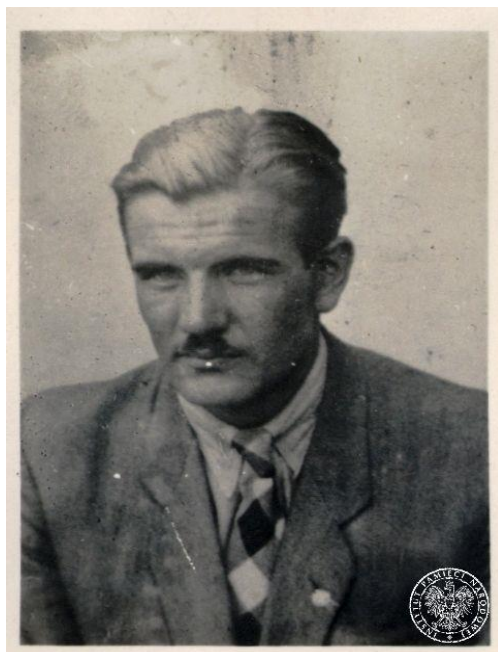
Wraz z delegacją kwiaty na grobach składała Pani Anna Cygańska, żona Wojciecha Cygańskiego i Wójt Gminy Michałowice, Pani Małgorzata Pachecka.

Cmentarz „Powązki Wojskowe” w Warszawie

Stanisław Sieradzki ps. „Świst” (1921-2009) – harcerz Szarych Szeregów, a od 1943 r. żołnierz Batalionu „Zośka”. Trzykrotnie ranny w trakcie Powstania Warszawskiego. Szlak bojowy: Wola-Stare Miasto-kanaly-Śródmieście-Górny Czerniaków.

Po wojnie aresztowany (1949 r.) na polecenie Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego, jako wróg władzy ludowej. Uniewinniony w 1956 r. Od 1966 r. wieloletni sekretarz Środowiska byłych żołnierzy Batalionu „Zośka”. Inicjator i współrealizator licznych projektów oraz przedsięwzięć, upamiętniających pamięć poległych koleżanek i kolegów z warszawskich „Grup Szturmowych” Szarych Szeregów i Batalionu „Zośka”, na terenie Warszawy i poza nią. Czynny w Światowym Związku Żołnierzy Armii Krajowej oraz w Związku Powstańców Warszawskich.

Przyjaciel Klubu „Varsovia”, bywał na jego spotkaniach, jak i aktywny uczestnik Rajdu „Po kamienistej drodze”. Nie odmawiał członkom plutonu Iwo Rygla przynależności do Batalionu „Zośka”. Odznaczony Krzyżem Armii Krajowej, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, Warszawskim Krzyżem Powstańczym.

Stanisław Sieradzki
Fot. pl.wikipedia.org

Grób Stanisława Sieradzkiego
Fot. Daniel Wolborski

*I zdecydowani jesteśmy tu, na Termopilach Polskich, na gruzach naszego Miasta umrzeć
raczej, niż dać sobie wydrzeć to życie niepodległe i te wartości, które uzyskaliśmy w wielkim
powszechnym zrywie – pismo „Barykada”, nr 9 z 20 sierpnia 1944 r.*

Jan Piwnik
Prezes Klubu PTTK „Varsovia”
Daniel Wolborski
Wiceprezes Klubu PTTK „Varsovia”

Szlakiem bojowym kapitana harcymistrza Stefana Jaronia Kowalskiego w Powstaniu Warszawskim

Fot. archiwum Klubu PTTK „Varsovia”

Z okazji 80. rocznicy wybuchu Powstania Warszawskiego Klub PTTK „Varsovia” proponuje wycieczkę po najważniejszych punktach szlaku bojowego harcerza Szarych Szeregów, żołnierza Armii Krajowej, patrona Klubu „Varsovia”, Kapitana Harcymistrza Stefana Jaronia Kowalskiego, w trakcie Powstania Warszawskiego.

Stefan Kowalski przyszedł na świat 2 sierpnia 1915 r. w Warszawie. Był synem Władysława i Michaliny z domu Majewskiej. Państwo Kowalscy przenieśli się do Pruszkowa, kiedy ojciec Stefana otrzymał zatrudnienie w Warsztatach Kolejowych w Żbikowie.

W wieku 12 lat wstąpił do 1. Pruszkowskiej Drużyny Harcerskiej im. Stefana Czarnieckiego, zwanej od 1930 r. 14. Mazowiecką Drużyną Harcerzy. W wieku 18 lat został jej drużynowym (1933 r.). Ukończył Liceum im. Króla Władysława IV Wazy w Warszawie. W 1934 r. zaczął służbę wojskową w KOP (Korpus Ochrony Pogranicza), która trwała do roku 1936. W tym samym 1936 r. otrzymał stopień podharcymistrza.

We wrześniu 1939 r. plutonowy Kowalski został ranny w bitwie pod Mławą. Przedarł się do oblężonej Warszawy. Walczył w południowym Śródmieściu. Uniknął niewoli i wrócił do Pruszkowa. W listopadzie 1939 r. zebrał powracających z wojny harcerzy i wykorzystując swoje doświadczenie, współtworzył załóżek tajnego harcerstwa. Zorganizował na terenie Pruszkowa konspiracyjny hufiec harcerski Szarych Szeregów – „Zielony Dąb”.

Na początku 1942 r. „Jaroń” zorganizował i objął dowództwo nad plutonem 1718 w VI Rejonie „Helenów” VII Obwodu „Obroża” (powiat warszawski) Okręgu Warszawskiego AK, którym dowodził będzie do czerwca 1944 r. Zagrożony aresztowaniem przeszedł do leśnej bazy Szarych Szeregów w Wyszku.

Wykaz obiektów:

1. Ul. Dzielna 72

Pierwsza siedziba Komendy Głównej Armii Krajowej w dniach 1-6 sierpnia 1944 r. (dawna Fabryka Kamlera – tablica pamiątkowa). W lipcu 1944 r. „Jaroń” Kowalski został skierowany do służby uzbrojenia Komendy Głównej AK w Warszawie – Służba Uzbrojenia „Leśnictwo”, której dowódcą był ppłk Jan Szypowski ps. „Leśnik” (gromadzenie i produkcja broni, materiałów wybuchowych). Tam zastał go wybuch Powstania Warszawskiego.

Młodzieżowa Sekcja Klubu PTTK „Varsovia” przy tablicy pamiątkowej (ul. Dzielna 72)
Fot. Daniel Wolborski

2. Al. Solidarności 127 (dawniej ul. Leszno)

Budynek Sądu Okręgowego (dawniej siedziba Sądów Grodzkich). 1 sierpnia 1944 r. grupa ppłk. „Leśnika” otrzymała rozkaz zajęcia gmachu Sądów. Przed godz. 17.00 wyruszyła z miejsca koncentracji przy ul. Chmielnej 80, w składzie dowódca i 16 żołnierzy oraz oficerów. Grupa posiadała pistolety maszynowe, pistolety i granaty. Jednym z atakujących był Stefan „Jaroń” Kowalski. Pierwszy żołnierz z „Leśnika”, który oddał śmiertelny strzał do wroga. Wyróżniał się doświadczeniem bojowym, męstwem, sercem żołnierskim i rzadko spotykanymi cechami dowódczymi.

Młodzieżowa Sekcja Klubu PTTK „Varsovia” przy tablicy poświęconej
żołnierzom Zgrupowania „Leśnik” – budynek Sądu Okręgowego
Fot. Daniel Wolborski

3 sierpnia 1944 r. ppłk Szypowski otrzymał rozkaz stworzenia własnego Zgrupowania i objęcia dowództwa w rejonie Leszno-ul. Żelazna-Grzybowska-Plac Żelaznej Bramy-Plac Bankowy-ul. Rymarska.
Zgrupowanie „Leśnik” formowano w gmachu Sądów Grodzkich.

3. Ul. Ciepła 13 – róg ul. Krochmalnej 29 (obiekt obecnie nie istnieje)

W tym miejscu znajdowały się **koszary Policji Granatowej**, o które walczyła Kompania „Jaronia” Kowalskiego.

4. Ul. Inflancka 6 Siedziba Urzędu Celnego (obecnie szpital)

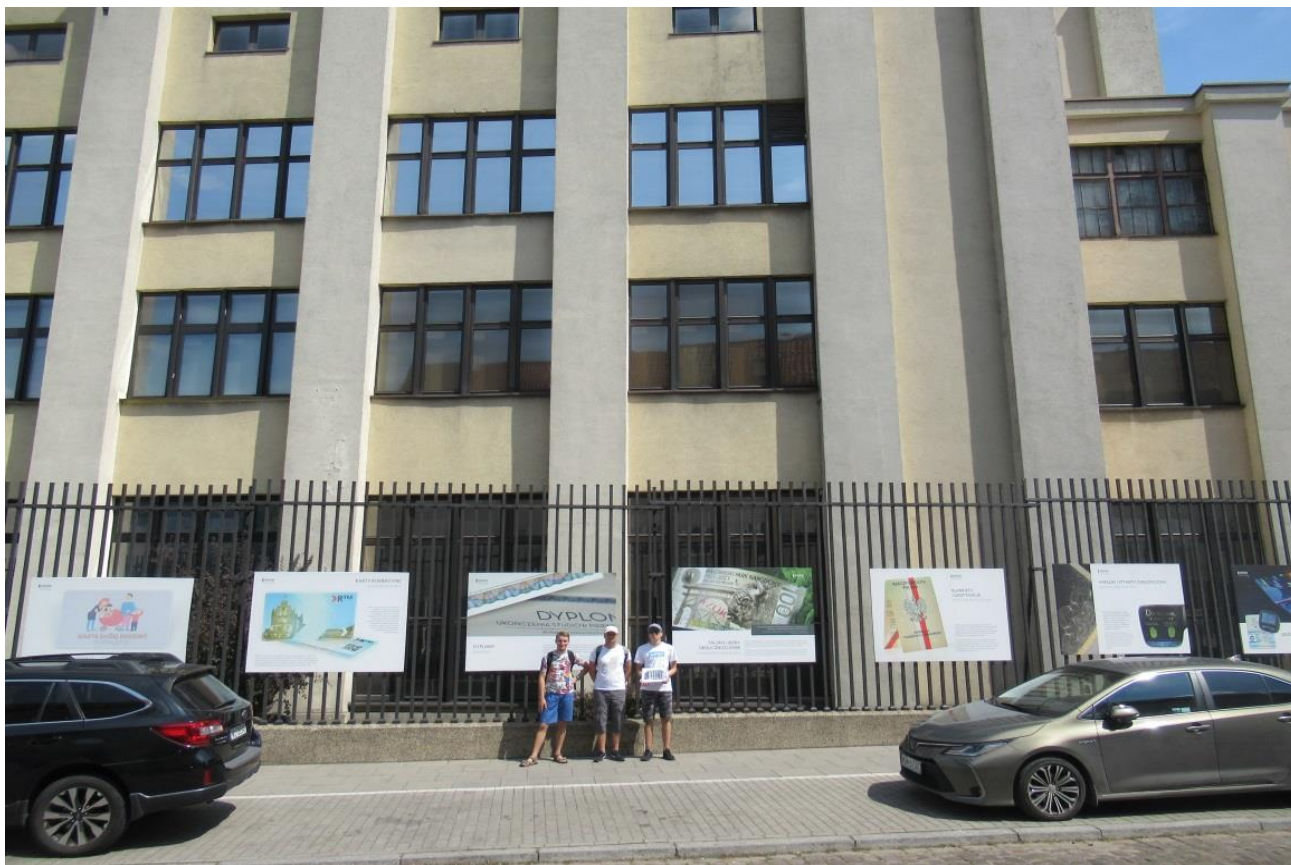
Ul. Inflancka róg Pokornej Hala autobusowa (obecnie kompleks biurowy Gdański Business Center i Apartamenty „Murano”)

Ul. Sierakowska 8 Zajezdnia tramwajowa (obecnie biurowiec INTRACO)

Od 5 sierpnia 1944 r. Stefan „Jaroń” Kowalski dowodził plutonem w 2. Kompanii Zgrupowania „Leśnik”. Jego oddział bronił najbardziej atakowane punkty: Urzędu Celnego, hali autobusowej przy ulicy Inflanckiej, zajezdni tramwajowej przy ulicy Sierakowskiej. Kompania „Jaronia”, broniąc zajezdni, atakowana była piechotą z czołgami, a w przerwach ostrzeliwana przez pociąg pancerny z Dworca Gdańskiego. Mimo tego podporucznik „Jaroń” przeprowadzał z oddziałem kontrataki.

5. Ul. Sanguszkii 1

Państwowa Wytwórnia Papierów Wartościowych. Reduta powstańcza blokująca dostęp do Nowego i Starego Miasta. Broniona do 28 sierpnia 1944 r. „Jaroń” Kowalski, już jako dowódca 2. Kompanii „Leśnika”, bierze udział w obronie Wytwórni. W jej trakcie zostaje ranny. Walka trwała o każdą salę, korytarze i piętra.

Polska Wytwórnia Papierów Wartościowych (widok obecny)

Fot. Daniel Wolborski

6. Pl. Krasińskich 1 – róg ul. Długiej

Tablica upamiętniająca ewakuację kanałami ok. 5300 Powstańców przed kapitulacją Starówki do Śródmieścia oraz tablica ilustrująca trasę powstańczego szlaku kanałowego.

7. Ul. Nowy Świat 53 – róg ul. Wareckiej

Na murze budynku znajdują się:

- a) tablica pamiątkowa informująca, że w tym miejscu w dniach 1-2 września 1944 r. wyszli, po przejściu kanałami, bohaterscy żołnierze AK – obrońcy Starego Miasta
- b) tablica przedstawiająca trasę przemarszu kanałami oddziałów powstańczych ze Starówki

Wśród ewakuowanych Powstańców znajdował się m.in. oddział „Jaronia” Kowalskiego.

8. Ul. Książęca 21

Budynek parafii Św. Aleksandra. Po wyczerpaniu ostatnich możliwości obrony Zgrupowanie „Leśnik” zostało wycofane na Stare Miasto, a „Jaroń” Kowalski przeprowadził resztę Kompanii kanałami do Śródmieścia. W tym czasie z oddziałów Zgrupowania „Leśnik” sformowano Kompanię w Batalionie „Stefan” (Batalion AK, którego dowódcą był major Stanisław Stefaniak ps. „Stefan”, w Zgrupowaniu „Radosław”). Kompanię dowodził podporucznik Stefan „Jaroń” Kowalski, zastępcą był podporucznik Marian Gorzkowski ps. „Szary”. Zdziesiątkowana Kompania liczyła tylko dwudziestu żołnierzy, chociaż początkowo „Jaroń” miał zdrowych trzech ludzi. Kwatera Kompanii znajdowała się właśnie w budynku parafii.

Młodzieżowa Sekcja Klubu PTTK „Varsovia” przy tablicy poświęconej żołnierzom Zgrupowania „Leśnik” – budynek parafii Św. Aleksandra
Fot. Daniel Wolborski

Trasa wycieczki

1. Zbiórka na przystanku autobusowym „Centrum” (ul. Marszałkowska – róg ul. Chmielnej). Przejazd autobusem 107 na Wolę, do przystanku „Bellottiego” – **obiekt nr 1**
2. Spacer ulicami: Dzielna, Bellottiego, Wolność, Żelazna, Al. Solidarności – **obiekt nr 2**
3. Spacer ulicami: Al. Solidarności, Al. Jana Pawła II, Elektoralna, Ciepła do ul. Krochmalnej – **obiekt nr 3**
4. Spacer ul. Krochmalną i Al. Jana Pawła II do przystanku tramwajowego „Hala Mirowska”. Następnie przejazd tramwajem nr 17 lub 33 na Muranów do przystanku „Stawki”. Dalej spacer ulicami: Stawki, Pokorna, Inflancka – **obiekty 4,5,6**
5. Spacer ulicami: Stawki, Muranowska, Konwiktorska, Sanguszki – **obiekt nr 7**
6. Spacer ulicami: Sanguszki, Wójtowska, Przyrynek, Rynek Nowego Miasta, Freta, Długa, Plac Krasińskich – **obiekt nr 8**
7. Przejazd do Śródmieścia z przystanku „Pl. Krasińskich” autobusem nr 116 do przystanku „Ordynacka” przy ul. Nowy Świat – **obiekt nr 9**
8. Spacer ul. Nowy Świat do ul. Książęcej – **obiekt nr 10** (zakończenie wycieczki)

SZUFLADA KOLEKCJONERA

W osiemdziesiątą rocznicę Powstania Warszawskiego

Prezentujemy przykłady znaczków i plakietek rajdowych wydawanych przez Oddziały PTTK działające na terenie Warszawy przy okazji rajdów turystycznych poświęconych rocznicom Powstania Warszawskiego 1944 r. Ze względu na ograniczone miejsce w naszym Biuletynie pokazujemy jedynie część znaczków z Rajdów „Po kamienistej drodze” do Pęcic, wydawanych od 58 lat przez Klub „Varsovia”.

1985

1986

1986

1986

1988

1989

1989

1994

1995

1995

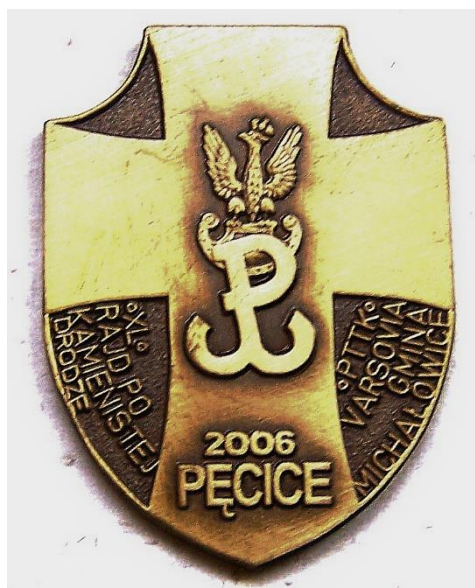
2000

2003

2004

2006

2009

2010

2011

2012

2022

2024

2024

Prezentowane odznaki i plakietki wykonano według projektów Włodzimerza Majdewicza

